

КИНО—ТАРБИЯ ВОСИТАСИ

Тилепов Қуатбай Нукусбаевич

Ўзбекистон давлат санъат ва маданият институти

2 курс магистранти

Kolya_2292@mail.ru

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада кино санъатининг томошабинлар оmmasига таъсир қилишининг янги усуллари ҳақида сўз юритилади. Бу усуллар қорақалпоқ, ўзбек ва жаҳон киноижодкорлари томонидан тасвирга олинган кино маҳсулотлари кенг таҳлил этилди ва кўрсатиб берилди.

Калим сўзлар: кино, усуллар, характер, хусусият, лавҳа.

ABSTRACT

This article discusses new ways in which cinema can influence the audience. These methods have been widely analyzed and demonstrated by Karakalpak, Uzbek and world filmmakers.

Keywords: movie, methods, character, feature, clip.

Инсоният қадим-қадимдан санъатга, ижодга ўзига ҳос иштиёқ билан қораган. Одамзот аввалдан ёриқ кунга ишониш ва бу ишонишни тарбияловчи ва мустақамловчи восита бўлган санъатга асрлар давомида яшаш учун курашишда ҳам фақат олга интилишга асос бўлган.

Президентимиз Шавкат Мирзиёев таъкидлаганидек: «Жаҳон миқёсида ҳар қил идея ва идеологиялар кураши, одамлар айниқса ёшларнинг қалби ва онгини эгаллаш учун ҳар хил кўчлар ўртасида рақобат кескин тус олган бугунги кунда энг оммавий санъат бўлган кинонинг беқиёс имкониятларидан самарали фойдаланишимиз керак»!¹

Давлатимиз раҳбарининг кино соҳасига боғлиқ қабул қилган фармон ва қарорлари миллий кино санъатимизнинг ёш авлодни тарбиялашдаги ўрни ва таъсирини кучайтириш, идеологик бадий савиясини орттириш йўлидаги аҳамиятли воқеа бўлди.

¹ Халқ сўзи. 2017 йил 29 декабрь №47-сон

Бу кўрсатилган эътибор фақат ўзбек киноси, балки қорақалпоқ киноси учун ҳам аҳамиятли воқеа бўлиб, унинг янада ривожини учун яна бир асос бўлиб хизмат қилмоқда.

Кино ўзининг оммавий ва томошавинлиги билан кенг тарқалган санъат тури. Ҳозирги кунда пойтахтда, туман марказларида ҳам давлат ва нодавлат киностудиялар ташкиллаштирилган.

Қорақалпоғистон киноҳужжатчилар ҳар доим миллий ва янада кенгроқ томошабинлар оммасига таъсир қилишининг янгича усуллари кашф қилаётганликлари ва изланишда эканликлари барчамизга маълум. Бу янгича методларни қўллашда англандиган узлуксиз ва табиий ижодий жараён дир. Киноплакат образлиқ шакллари ичида асосий ўрин эгаллайди.

«Кино» сўзлиги муаллифлари ҳужжатшунослар фаолиятида кинолавҳаларнинг муҳимлигини атаб ўтадилар. Вьетнам ва Кубалиқ киноҳужжатчилар мисолида улар панорамалиқнинг яна бир хусусияти – етказилаётган образнинг лавҳалилигига (плакатлилигина) диққат қаратади.

Улар ўткир публицистик франсуз калонизаторлари ва америкалик агрессияга қарши кураш йилларидаги мураккаб шароитларда тасвирга олинган. Вьетнам ҳужжатли фильмларига хос Жаҳон ҳужжатли киносида кубалиқ режиссёр С.Альвари ижоди алоҳида аҳамиятга эга. («Ханой, Сешамба 13», 1967, «Генерал қайтарзда ва не учун ўлдирилди?», 1970 ва х), унинг фильмларида ижтимоий-сиёсий тақминнинг теранлиги ўткир плакатли, кескин зиддиятли монтаж ритми билан боғланади.¹

Биз плакатлиқ, яъни бирор нарсани (кема, саксовул, қумлар, бош кийим, ояқ кийим, қора уй ва х.) баъзан бир неча бор яқиндан тасвирланиши умумий видео тасвирнинг асосий хусусияти дир. Бу айниқса, овозли-расмли, матнли ва аналитик сафга киритилган, аниқироғи, махсус ҳужжатли кино учун, характерли. Плакатлиқ, назарга ташланувчанлиқ, ёрқинлиқ, бадийлиқ билан баробар. У релефли ўзига хослиққа эга, кўргазмалилиги, хусусияти билан кўзга ташланади.

Бу характер «Қорақалпоқфильм» киностудияси томонидан ишлаб чиқилган кўпчилик фильмларда учрашади. Масалан, «Фидойилар», «Муינוқ дўстлиқ ўлкаси» фильмларида яққол кўзга ташланади.

Қорақалпоғистонда ҳозирги вақтда кино соҳаси бўйича «Қорақалпоқфильм» киностудияси давлат унитар кархонаси ўз фаолиятини олиб бормоқда.

«Қорақалпоқфильм» киностудиясининг асосий вазифаси кино санъатининг миллий маданиятини ривожлантириш, бадий-ҳужжатли, илмий-публицистик,

¹ Кино: энциклопедический словарь. Гл. ред. С.И.Юткевич. – М.: Сов.энциклопедия, 1986. – С. 129

мультипликацион кинофильмлар ишлаб чиқариш, киновидеофильмларни ўзбек, рус тилларига дубляж этишдан иборат.

Миллий ҳужжатли фильмларнинг кинообразлиги ҳақидаги фикрларимизни қуйидагича хулосаламоқчимиз. Қорақалпоғистондаги ҳужжатли фильмлар соф ахборот устиворлигини бажармайди-бу газета-журналларнинг, интернет ва телевидениенинг вазифаси. Замонавий медиа воситаларининг ўзига хослиги шундан иборатки, айнан улар республикада, юртимизда ҳамда жаҳонда юз бераётган янгиликлар, воқеа-ҳодислар тўғрисида материалларни биринчи, тезкор равишда ва қисқа лўнда шаклда етказиб бериш лозим. Шунингдек, бу ОАВ маълумотларининг ижодий ва техник хусусиятларига кўра буни кенг томошабин аудиториясига мос ҳолда қулай форматда намойиш қилиш имкониятига эга.

Сўнги даврда миллий бадиий ва ҳужжатли фильмларнинг тематикаси ҳилма-ҳиллиги анча ривожланиб мазмун моҳияти, савияси яхшиланди.

Натижада ёшларнинг тарбияси билан боғлиқ миллий фильмларга талаб ва таклиф ортиб, унга қўйиладиган маъсулият ҳам юқорилаб бормоқда. Қорақалпоқ киноижодкорлари томонидан ишлаб чиқилган «Қурғон» ўзбек киноижодкорлари билан ҳамкорликда тасвирга олинган «Тенгиз» бадиий фильмларида замон қаҳрамонларининг қиёфаси ошиб берилиб, бу орқали ёшларимизга намуна бўладиган қаҳрамон характери яратилади.

«Тенгиз» бадиий фильми асосан, Қорақалпоғистоннинг Мўйноқ шаҳрида истиқомат қилувчи Манзура Ернийёзова ва унинг жасоратига бағишланади. Фильмда бадиий тўқималар мавжуд. Лекин фильм сюжетида бу аёлнинг тушкунликка тушмай тикувчиликни ўрганиб, тadbиркорга айлангани, ёшларга ибрат бўлаётгани, ирода ва матонати асос қилиб олинган. Бахтсиз ҳодиса туфайли ўнг оёқ-қўлидан ажралган Тенгиз исмли келиннинг бир зумда тўқис кўринган бахтидан айрилиши ҳақидаги воқеа билан бошланса, фильмда келгуси саҳналар анча кўтаринки тус олади. Тўғри, у севган ёридан, бахтидан воз кечади, лекин ўзининг тиришқоқлиги ва меҳнати туфайли яна ҳаётга қайтади.

Фильмда айнан Қорақалпоқ этник калорити, фақат уларгагина хос анъаналар кўпроқ очиб берилармикан деган ўйга борсанг. Ўтов ва кўк кўйлак билан боғлиқ кадрларни инобатга олмаса, бу масалада ҳам янгилик йўқ. Оролнинг бугунги ҳолати, кемалар қабристонида ташқари экологик муаммолар қуршовида қолган одамлар ҳаётини Тенгизнинг тақдирига ҳамоханг тарзда очиб берилган.

Фильмда энг зўр топилма кадр - Тенгизнинг уйи олдида осилган эълон бўлди: "Қайиқ сотилади!" Орол муаммосини шу иккитагина сўз борича, рўйи рост ифодалаган.

Хулоса қилиб айтганда, ҳар қанақа бадий ва ҳужжатли фильмлар томошабинга визуал оламга тасвирланаётган воқеа ҳодисани намойиш феноменига чуқурроқ кириб бориши билан таъсир қилади. Натижада кино ОАВ ларидан ўзига ҳослиги билан ажралиб турадиган санъат тури ва кучли тарбия воситаси ҳисобланади.

АДАБИЁТЛАР РУЙХАТИ

1. Мирзиёев Ш. Янги Ўзбекистон стратегияси. – Тошкент: Ўзбекистон. 2021, 464б.
2. Кино: энциклопедический словарь. Гл. ред. С.И.Юткевич. – М.: Сов.энциклопедия, 1986. – С. 129.
3. Хайдеггер М. Время картины мира (1938, 1950) // Хайдеггер М. Исток художественного творения. Избранные работы разных лет. М.: Академический проект, 2008. – С. 274.
4. Тешабоев Ж. «Ўзбек киноси: изланишлар ва ишончлар» (1984);
5. Абулкосимова Х, Тешабоев Ж, Мирзамухамедова М. «Ўзбекистон киноси» (1985);